

Aksamitna rewolucja w Czechosłowacji

Bibliografia

Źródła archiwalne:

1. Archiv Koordinačního centra Občanského fóra (uložen v Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Praha).
2. Archivní fond *Obroda – Klub za socialistickou přestavbu* 1988-1989 (uložen v Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Praha), Archivní inventář R. Jičín, Praha 1992.
3. Palouš, R.: *Zápisník, 19. listopad – 23. prosinec 1989*, xerokopie rukopisu, (uložen v Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Praha).
4. *Závěrečná zpráva Vyšetřovací komise Federalního shromáždění pro objasnění událostí 17 listopadu 1989* (uložen v Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Praha).
5. *Zpráva Komise prezidenta ČSFR pro vyšetření činnosti Čechoslovenské lidové armády v listopadových dnech 1989* (uložen v Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Praha).

Źródła opublikowane:

1. *Deset pražských dnů: 17.–27 listopad 1989*: dokumentace, red.: M. Otáhal a Z. Sládek, Historický ústav ČSAV a Historická komise Koordinačního centra Občanského fóra, Praha, Academia 1990.
2. Hanzel, V.: *Zrychlény tep dějin: Reálné drama o deseti jednáních*. Autentické záznamy jednání představitelů státní moci s delegacemi Občanského fóra a Verejnosť proti násiliu v listopadu a prosinci 1989, Praha, OK. Centrum 1991.

3. *Poslední hurá: Stenografický záznam z mimořádných zasedání ÚV KSČ 24. a 26. listopadu 1989*, Edice Propadliště dějin, Praha, Cesty 1992.
4. Hlušíčková, R., Otáhal, M.: *Čas demokratické iniciativy 1987-1989: Sbornik dokumentů*, Praha 1993.
5. Hlušíčková, R., Císařovská, B.: *Hnutí za občanskou svobodu 1988–1989: Sbornik dokumentu*, Historia nová sv. 4, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR–Maxdorf 1994.
6. Kokošková, Z., Kokoška, S.: *Obroda – Klub za sojalitickou přestavbu: Dokumenty*, Historia nová sv. 8, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR–Maxdorf 1996.
7. *November na Slovensku*, 1 t. články, 2 t. dokumenty, Bratislava 1999.
8. Suk, J.: *Občanské forum. Listopad–prosinec 1989*, 1. t. údalostí, 2. t. dokumenty, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1998.
9. Svobodová, J.: *Nezávislá skupina České děti (1988–1989): Dokumenty*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1995.
10. *Verejnost proti násiliu 1989–1991. Svadectva a dokumenty*, Bratislava 1999.

Wydawnictwa książkowe i artykuły prasowe:

1. Bartuška, V.: *Polojasno: Patraní po vinících 17. listopadu 1989*, Praha 1990.
2. Barach, A. H.: *From Brezhnev to Gorbachev: Infighting in the Kremlin*, London 1987.
3. Barsienkov, A. S.: *Vviedienie v sovriemiennuju rossijskuju istoriju 1985–1991*, Moskva 2002.
4. Boryszewski, P.: *Kościół, którego nie było. Tajna działalność religijna w Czechosłowacji w latach 1949 – 1989*, Warszawa 2002.
5. Bradley, J. F. M.: *Czechoslovakia`s velvet revolution: A political analysis*, New York, Colombia University press 1992.

6. Brown, A.: *The Gorbachev Factor*, Oxford 1996.
7. *Charta 77 1977 – 1989. Od morální k demokratické revoluci. Dokumentace*, red. V. Prečan, Bratislava 1990.
8. *Charta 77 očima součastníků. Po dvaceti letech. K vydání připravili: B. Cisařovská, M. Drápala, V. Přecan, J. Vančura*, Praha–Brno 1997.
9. Cigánek, F.: *Předlistopadový parlament ve světle archivní dokumentace*, [w:] *Dvě desetiletí před listopadem 89 Sborník*, Praha 1993.
10. Courtois, S., Werth, N., Panne, J. L., Paczkowski, A., Bartosek, K., Margolin, J. L., *Czarna księga komunizmu. Zbrodnie, terror, prześladowania*, Warszawa 1999.
11. Czajkowski, A.: *Demokratyzacja Rosji w latach 1987–1999*, Wrocław 2001.
12. *Čechoslovensko roku 1968*, t. 1 *Obrodný proces*, red. V. Kural, t. 2 *Počátky normalizace*, red. M. Bárta, Praha 1993.
13. Dobbs, M.: *Precz z wielkim bratem. Upadek imperium radzieckiego*, przeł. P. Kwiatkowski, Poznań 1998.
14. *Doświadczenia trzech generacji Polaków, Czechów i Słowaków 1918–1998*, red. Pułaski, M. i Valenta, J., Wrocław 1998.
15. Dubček, A.: *Nadzieja umrze ostatnia: ze wspomnień Aleksandra Dubčeka*, Warszawa 1995.
16. Ekiert, G.: *The state against society. Political crises and their aftermath in East Central Europe*, Princeton 1996.
17. Gorbačov, M.–Mlynář, Z.: *Reformátoři nabývají štastní: Dialog o perestrojce, Pražském jaru a socjalismu*, Praha, 1995.
18. Gorbaczow, M.: *Žizň i rieformy*, Moskva 1995.
19. Grajewski, A.: *Polityka Rosji wobec Czech, Słowacji i Węgier w latach 1994–97. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 1997.
20. Hejzlar, Zd.: *Praha ve stínu Stalina i Brežněva: vznik a porážka reformního komunismu z československu*, Praha 1991.

21. Heller, M.–Niekricz, A.: *Utopia u władzy*, tłum. A. Mietkowski, Londyn 1987.
22. Holzer, J.: *Komunizm w Europie. Dzieje ruchu i systemu władzy*, Warszawa 2000
23. Horaček, M.: *Jak pukali ledy*, Praha 1990.
24. Husak, P.: *Česká cesta k svobodě. t. 1 Revoluce či co?*, Praha 1999.
25. Husák, P.: *Budování kapitalismu v Čechách. Rozhovory s Tomášem Ježkem*, Praha 1997.
26. Jakeš, M.: *Dva roky generálním tajemníkem*, Praha 1996.
27. Jakovlev, A.: *Pridislovie Obal Poslieslovie*, Moskva 1992.
28. Kamiński, A. Z.–Kościuk, L.: *Rozpad ZSRR a bezpieczeństwo Europy Środkowej*, Warszawa 1992.
29. Karaulov, A. V.: *Vokrug Kremlja*, t. 1 i 2, Moskva 1993.
30. Komárek, V.: *Ohrožená revoluce*, Bratislava 1991.
31. Kores, J. Ch.: *Po barbarzyńskiej nocy*, Kraków 1994.
32. Kowalski, L.: *Kryptonim Dunaj*, Warszawa 1992.
33. Krawczyk, A.: *Praska Wiosna 1968*, Warszawa 1998.
34. Krejčí, O.: *Proč to prasklo aneb Hovory o demokracii a "sametové revoluci"*, Praha 1991.
35. „Kultura“ nr 10/253, R. 1968.
36. *Jesień praska*, „Kultura“ nr 3/510, R.1990.
37. Lewin, M.: *The Gorbachev Phenomenon. A Historical Interpretation*, Barkeley 1988.
38. Malik, J.: *Powtórka Praskiej Wiosny*, „Tygodnik Powszechny“, nr 50 (1989).
Najważniejsza jest demokracja, „Tygodnik Powszechny“, nr 51 (1989).
39. Marszałek, A.: *Międzynarodowe znaczenie przemian w ZSRR*, Studia i materiały CBR, Warszawa 1990.
40. Mazan, L.: *Koniec łańcucha*, „Polityka“, nr 48 (1989).
Jakże mieliśmy do nich strzelać? Rozmowa z gen. Václavrm Dvořakiem, „Polityka“, nr 49, 1989.
Autor, autor, „Polityka“, nr 50 (1989).
Wyścig na Hradczany, „Polityka“, nr 51 (1989).
41. Měchýř, J.: *Velký převrat či snad revoluce sametová?*,

Praha 1999.

42. Mlčoch, L.: *Zastřená vize ekonomické transformace. Česká ekonomika mezi minulostí a budoucností (Institucionální pohled)*, Praha 1997.
43. Možný, I.: *Proč tak snadno...: Některé rodinné důvody sametové revoluce: Sociologický esej*, Praha 1991.
44. Otáhal, M.: *Opozice, moc, společnost 1969/1989: Příspěvek k dějinám „normalizace“*, Praga 1994.
45. Otáhal, M.: *Podíl tvůrčí inteligence na pádu komunismu*, Brno 1999.
46. Otáhal, M.: *První fáze opzice proti takzvané normalizaci (1969–1972)*, [w:] *Dvě desetiletí před listopadem 89 Sborník*, Praga 1993.
47. Orenstein, A. M.: *Out of the red: building capitalism and democracy in post-comunist Europe*, Ann Arbor 2001.
48. Pakulski J.: *Rewolucje wschodnioeuropejskie*, [w:] „Kultura i społeczeństwo“, R. 35, nr 3 (1991).
49. Palouš, M.: *Poznámky ke generačním sporům v Chartě 77*, [w:] *Dvě desetiletí před listopadem 89 Sborník*, Praha 1993.
50. Rosenberg, T.: *Kraje, w których straszy. Europa Środkowa w obliczu upiorów komunizmu*, Poznań 1997.
51. Sayer, D.: *The coast of Bohemia: a Czech history*, Princeton 1998.
52. Skilling, H. G., *Czechoslovakia's Interrupted Revolution*, New York, Princeton 1976.
53. Smaga, J.: *Narodziny i upadek imperium. ZSRR 1917–1991*, Kraków 1992.
54. Stokes, G.: *The walls came tumbling down: the collapse of comunism in Eastern Europe*, New York, Oxford, Oxford University Press 1993.
55. Stone N.–Strouhal E.: *Czechoslovakia: Crossroads and Crises, 1918–88*, London, The Macmillan Press LTD 1989.
56. Suk, J.: *Chronologie zániku komunistického režimu v Čechoslovensku 1985–1989*, Praha 1997.
57. Šimečka, M.: *Przywrócenie porządku: przyczynek do typologii realnego socjalizmu*, Warszawa, Krąg 1982.

58. Švejnar, J. i in.: *Česká republika a ekonomická transformace ve střední a východní Evropě*, Praha 1997.
59. Szewardnadze, E.: *Moj vybor. V zaszczytu demokracji i swobody*, Moskva 1991.
60. Ślusarczyk, J.: *ZSRR: kryzys i upadek imperium. Kalendarium 1975–1991*, Warszawa 1997.
61. Tomaszewski, J.: *Czechosłowacja*, Warszawa 1997.
62. *Transformace české společnosti 1989–1995*, sborník, red. V. Šafříková, Brno 1996.
63. Tůma, O.: *Zítřka zase tady! Protirežimní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén*, Praha 1994.
64. Turek, O.: *Podíl ekonomiky na pádu komunismu v Československu*, Praha 1995.
65. *The impact of Gorbachev. The first phase*, red. Spring D. W., London–New York 1991.
66. Vaněk, M.: *Nedalo se tady dýchat: Ekologie v českých zemích v letech 1969–1989*, Praha 1996.
67. Vaněk, M.: *Listopadové události roku 1989 v Plzni*, [w:] *Dvě desetiletí před listopadem 89 Sborník*, Praha 1993.
68. Vlk, M.: *Czas dojrzewania. Dłtinde Assmus rozmawia z arcybiskupem Pragi*, Warszawa 1995.
69. Vlk, M.: *Bóg bliski takżę w komunizmie*, [w:] *Świadectwo Kościoła katolickiego w systemie totalitarnym Europy Środkowowschodniej*, red. Nagórny, J., Jurczyk, B., i in., Lublin 1994.
70. Walchik, S. L.: *Czechoslovakia in transition: politics, economics and society*, London–New York, 1991.
71. Weigel, G.: *Ostateczna rewolucja. Kościół sprzeciwu a upadek komunizmu*, tłum. W. Buchner, Poznań 1995.
72. Wilczyński, S.: *Tendencje przekształceń własnościowych w ZSRR w latach 1985–1991*, Warszawa 1992.
73. *Zpráva o 17. Listopadu: Projev poslance Sněmovny lidu Jiřího Rumla přednesený na 14. Společné schůzi SL a SN dne 22.3.1991*, „Listy“, R. 21, nr 3 (1991).
74. Zvěřina, J.: *Oblicze czeskiego listopada 1989*, „Tygodnik Powszechny“, nr 2 (1990)

75. Žiak, M.: *Pád komunizmu na Slovensku a najmä čo se dialo potom*. Bratislava, vlastným nákladom 1994.

76. Žiak, M.: *Slovensko od komunizmu kam*, Bratislava 1996.

Kwerenda polskich czasopism objęła następujące tytuły: „Gazeta Wyborcza” od 21 listopada 1989 do 01 stycznia 1990, „Kultura” nr 12 (1989), 1–12 (1990), „Polityka” nry od 48 (1989) do 1 (1990), „Tygodnik Powszechny”, nry od 49 (1989) do 1 (1990), „Rzeczpospolita” od 20 listopada 1989 do 1 stycznia 1990.

Jeśli szukają Państwo pomocy w napisaniu własnej pracy - potrzebują Państwo fachowych konsultacji to polecamy stronę [pisanie prac](#) - profesjonalna pomoc w pisaniu prac w granicach prawa.

Zakończenie pracy magisterskiej

Aksamitna rewolucja w Czechosłowacji

Na określenie wydarzeń w Czechosłowacji, które zapoczątkowały wydarzenia 17 listopada, używa się powszechnie terminu „aksamitna rewolucja”. Współczesny słownik języka polskiego odnotowuje istnienie takiego terminu podając następującą definicję:

„obalenie dotychczasowego reżimu i przejęcie władzy metodami pokojowymi przez opozycję (szczególnie w odniesieniu do wydarzeń w Czechosłowacji w 1989)”[1].

Oczywiście można by mieć wątpliwość co do tego czy system został „obalony”, czy też może raczej sam się zawalił...

Wątpliwość też budzi inne sformułowanie z tej definicji, a mianowicie to, że władzę przejęła opozycja. Właściwszym określeniem byłoby tu: stopniowe przejmowanie władzy przez opozycję. Całkowite przejęcie władzy nastąpiło dopiero po wolnych wyborach w czerwcu 1990 r. (choć niektórzy twierdzą, że całkowite przejęcie władzy przez opozycję jest fikcją), ale to już wykracza poza ramy czasowe „aksamitnej rewolucji”. Pytaniami kluczowymi dla tej pracy są: dlaczego system został obalony (ewentualnie dlaczego sam zawalił się) tak łatwo i szybko? oraz dlaczego rewolucja przybrała charakter, który najlepiej określa przymiotnik „aksamitna”? System, który przez lata uważany był za nieśmiertelny, nagle zniknął bez przelewu jednej kropli krwi (nie licząc wydarzeń z 17 listopada), bez stłuczenia jednej szyby czy zgniecenia jednego choćby kwiatka w kwietnikach na Václavském Náměstí. Teza jaka nasuwa się po analizie wydarzeń sprzed i po 17 listopada brzmi następująco: „aksamitna rewolucja” była dziełem nie tylko opozycji, lecz także społeczeństwa i komunistów. Taki sposób odsunięcia reżimu komunistycznego od władzy odpowiadał wszystkim głównym aktorom tamtych wydarzeń: opozycji, władzy i społeczeństwu. Takie zjawisko tłumaczy pewien fenomen socjologiczno-psychologiczny, który nazwałem „mentalnością współwinowajcy” [2].

Jak podkreślił to prezydent V. Havel w swoim pierwszym noworocznym przemówieniu w reżimie totalitarnym wszyscy są moralnie zakażeni i „odpowiedzialni – choć co zrozumiałe każdy w innej mierze – za działanie totalitarnej maszynery”. Havel podważa podział na ofiary i katów, lecz podkreśla, że wszyscy są współtwórcami reżimu nazwanego „normalizacyjnym”. Podobnego zdania był przyjaciel Havla, dysydent Petr Pithart, wykładowca prawa na Uniwersytecie, który 22 listopada napisał list do studentów z prośbą, aby wzięli pod uwagę odpowiedzialność wszystkich::

„Nasze społeczeństwo było skorumpowane, a listem tym chciałem przypomnieć tym, którzy nie nieśli winy za zaistniało sytuację

[tj. studentom], odpowiedzialność wszystkich. Do korupcji potrzeba dwóch: jednego, który korumpuje i drugiego, który daje się korumpować. Pomiedzy tymi, którzy mieli czyste ręce, a tymi, którzy niosą pełną polityczną odpowiedzialność, była odpowiedzialność za wszechobecny marazm rozdzielona do szerokiego społecznego spektrum. Te fakt należało przypomnieć studentom, którzy nie mieli wpływu na taki stan rzeczy, ale musieli oni zdać sobie sprawę z odpowiedzialności starszych. Podstawową tezą myślą mojego listu było wyjaśnienie, dlaczego nie może dojść do powszechnej, dramatycznej konfrontacji, której tak naprawdę nikt sobie nie życzył [...]. Naszym zadaniem było sprawiedliwie osądzić odpowiedzialność nie tylko polityków i elit władzy, ale nas wszystkich"[3].

Jak podkreślał w owym liście z 22 listopada:

„W końcu żadna ostra granica pomiędzy ‘my’ a ‘oni’ nie istnieje”[4]. Wspólne poczucie winy za marazm polityczny i społeczny w dobie „normalizacji” oraz wspólna rewolucja są cechami charakterystycznymi dla czechosłowackiej „aksamitnej rewolucji”.

Korzeni „mentalności współwinowajcy” szukać można już w roku 1948. Społeczeństwo, a szczególnie intelektualiści czechosłowaccy z entuzjazmem powitali system komunistyczny.. Zjawisko tego „ideologicznego zaczadzenia”, które tak świetnie opisał Czesław Miłosz w „Zniewolonym umyśle”, było zresztą charakterystyczne dla całego „obozu socjalistycznego”. W największym stopniu wystąpiło jednak właśnie w Czechosłowacji. Świadomość tak łatwego pogodzenia się z ideologią totalitarną musiała w dobie jej ideologicznej dyskredytacji spowodować „moralnego kaca” i poczucie współodpowiedzialności za zaistniały stan rzeczy.

Praca ta jednak nie analizuje wydarzeń roku 1948, lecz sięga do okresu „Praskiej Wiosny”. Wydarzenia określane tym mianem nie były próbą odrzucenia socjalizmu, lecz raczej usiłowaniem jego naprawy i reformy bez zaprzeczenia słuszności samej idei.

Była to reforma odgórna, zrodzona w środowisku samych komunistów, ciesząca się jednak wielkim poparciem „dołu”. Reforma ta została zrealizowana jedynie częściowo a okresowi jej trwania położyła kres interwencja pięciu państw Układu Warszawskiego w sierpniu 1969 roku. Skutkiem owej interwencji było oprócz położenie kresu działalności reformatorów wprowadzenie neostalinowskiego reżimu zwanego powszechnie „normalizacyjnym”. W okresie po roku 1969 komuniści stracili poparcie w społeczeństwie.

„W historii komunizmu prawdopodobnie żadna komunistyczna partia nie miała takiego poparcia obywateli jak KSČ w okresie mniej więcej od kwietnia 1948 do września 1968. I żadna chyba inna partia komunistyczna nie zdyskredytowała się w takim stopniu jak Czechosłowacka Partia Komunistyczna w latach tzw. ‘normalizacji’”[5].

Komuniści utrzymali się przy władzy nie tylko dzięki stacjonującym na terytorium ich państwa wojskom sowieckim, lecz także dzięki istnieniu niepisanej umowy władzy ze społeczeństwem, która zakładała, iż obywatel może się publicznie angażować w niektóre dozwolone organizacje (wchodzące w skład Frontu Narodowego, pokorne partie polityczne, R0H, SSM, turystyczne, sportowe lub inne organizacje), ale nie będzie uczestniczyć w życiu publicznym w żaden inny, nieprzewidziany przez system sposób. Inaczej mówiąc umowa ta brzmiała „my postaramy się zapewnić wam dostatni żywot, a wy nie mieszajcie się nam do polityki”. Względnie dobrze funkcjonująca gospodarka i neostalinowski reżim polityczny zniechęciły ludzi do jakiegokolwiek aktywności społecznej i spowodowały ucieczkę do sfery życia prywatnego i zaangażowania się w gromadzenie dóbr materialnych. Obywatel ostatecznie zamienił się w konsumenta. Udział obywateli w owym „pakcie gulaszowym” zrodził „mentalność współwinowajcy” wspólną dla większości społeczeństwa.

Z istnieniem tego zjawiska musiała liczyć się opozycja. Dlatego dysydenci źródło kryzysu upatrywali nie tyle w

systemie gospodarczym czy politycznym, co raczej w kryzysie moralnym jednostki. Zwolennicy „polityki niepolitycznej” autorstwa V. Havla uważali, że najpierw należy zmienić mentalność obywateli, zaszczerpić im na nowo, to co w czasach „normalizacji” zatracili – odpowiedzialność za dobro wspólne, respektowanie praw i wolności drugiego człowieka, odnowienie więzi pomiędzy ludźmi oraz pomiędzy poszczególnymi jednostkami a społeczeństwem. Tylko tak odnowione społeczeństwo jest w stanie zacząć walczyć o demokrację – twierdzili dysydenci. Takie założenia „niepolitycznej polityki” wpłynąć musiały w jakiś sposób na to, że opozycja władzę przejmowała niechętnie i z oporami, obawiając się braku własnego doświadczenia oraz niedojrzałości społeczeństwa.

Innym czynnikiem, który wpłynął na rozwój wydarzeń po 17 listopada była sytuacja gospodarcza Czechosłowacji w roku 1989. Choć powszechnie zdawano sobie sprawę z tego, że gospodarka planowa już się przeżyła, to zwolennicy wolnego rynku należeli do mniejszości. Społeczeństwo chciało jakiś zmian, jakiejś „trzeciej drogi”, cudownego połączenia socjalistycznego państwa opiekuńczego z liberalizmem wolnego rynku. Niewątpliwie argument komunistów, którzy zapewniali, że kapitalizm oznacza kryzys, czego dowodem było to, co działo się wówczas w Polsce, trafiał do znacznej części społeczeństwa. Widmo kryzysu gospodarczego było skutecznym straszakiem na radykałów.

W roku 1989 kierownictwo KPCz nie panowało już nad sytuacją w kraju. Straciło zewnętrzne oparcie, jakim było dla niej potęga ZSRR i siła jego czołgów. Skompromitowane wydarzeniami z 1969 roku kierownictwo nie posiadało żadnego autorytetu. Oficjalna ideologia zamieniła się w pustą frazeologię. Poza tym kierownictwo partyjne popełniło wiele błędów w sferze ekonomicznej (stosunkowo najmniej). Nie potrafiło też w żaden sposób zareagować na pogarszający się stan środowiska naturalnego, nie potrafiło też wykorzystać szansy, którą w jakiejś mierze ze sobą niosła pierestrojaka. Poważnym błędem

politycznym było niewykorzystanie szansy, jaką dla KPCz byłby sojusz z Obrodą i powrót do haseł „Praskiej Wiosny”. Wszystkie te wydarzenia sprawiły, że pod koniec roku 1989 KPCz było kolosem na glinianych nogach.

W tej sytuacji decydujący głos przypadł tym, którzy od „mentalności współwinowajcy” byli wolni – studentom. Dopiero dzięki ich entuzjazmowi, radykalizmowi i poświęceniu w społeczeństwie odżyła wiara w to, że coś może się zmienić. Nie można zapomnieć, że „aksamitną rewolucję” rozpoczęli studenci i w tym tkwi ich wielka zasługa. Lecz dzieło dokończenia rewolucji przypadło już opozycji, która przy aktywnym wsparciu części partii komunistycznej i społeczeństwa przestawiła rewolucję na bezpieczniejsze tory. Niewątpliwie sporo racji miał lider Inicjatywy Demokratycznej E. Mandler, który stwierdził, iż „komuniści są na tyle zdyskredytowani i porażeni, że sens miało dyskutowanie z nimi nie o rekonstrukcji rządu, ale o jego dymisji [aby] powstał nowy, doczesny rząd”[6].

Nasuwa się jednak pytanie: czy program DI Mandlera był wówczas realny? Idea konfrontacji lansowana przez DI nie miała w społeczeństwie żadnego znaczącego poparcia. I choć z dzisiejszej perspektywy wydaje się to nieprawdopodobne, to wówczas spodziewano się, że jakiegokolwiek ultimatum ze strony opozycji skończyć się może użyciem siły. Do dyspozycji komunistów były jednostki ludowych milicji i StB, nie było wiadomo (aż do rozmowy Havla z ministrem obrony) jak zachowa się armia, ciągle gdzieś w powietrzu wisiała groźba przelewu krwi. Ani władza, ani opozycja, ani społeczeństwo nie chciało dopuścić do sytuacji, kiedy nie będzie komu podjąć rozmów. Obawiano się, że doszłoby wówczas do samosądów nad komunistami i ubekami, a przecież „każdy coś miał na sumieniu”. „Mentalność współwinowajcy” połączyła wszystkich. Jakaś część władzy komunistycznej była niezbędna do zachowania ciągłości władzy, która z kolei była gwarantem spokoju społecznego. Z punktu widzenia uczestników tamtych wydarzeń taktyka OF

polegająca nie na dążeniu do konfliktu, lecz do „aksamitnego” sposobu przejęcia władzy poprzez dialog z progresywnym skrzydłem KPCz wydaje się być jeśli nie najlepszą, to przynajmniej najbardziej realistyczną. I trzeba przyznać opozycji – swoją rolę odegrała w sposób mistrzowski, godny talentu swego nadwornego reżysera Václava Havla.

[1] Słownik współczesnego języka polskiego, pod red. Anny Sikorskiej-Michalak i Olgi Wojniłko, Warszawa 1998.

[2] Choć wielu autorów w mniejszym lub większym stopniu pisało o tym zjawisku, nie spotkałem się w literaturze przedmiotu z jakimś określeniem, które w sposób całościowy nazywałoby to zjawisko.

[3] Rozmowa z Petrem Pithartem[w:] Deset..., s.648.

[4] Deset pražských dnů: 17.–27 listopad 1989: dokumentace. Uspořádali M. Otáhl a Z. Sládek, Historický ústav ČSAV a Historická komise Koordinačního centra Občanského fora, Praha 1990, s. 235.

[5] Měchýř, J.: Velký převrat či snad revoluce sametová?, Praha 1999.

[6] Rozmowa z Emanuelem Mandlerem [w:] Deset..., s. 617.

Jeśli szukają Państwo pomocy w napisaniu własnej pracy - potrzebują Państwo fachowych konsultacji to polecamy stronę [pisanie prac](#) - profesjonalna pomoc w pisaniu prac w granicach prawa.